

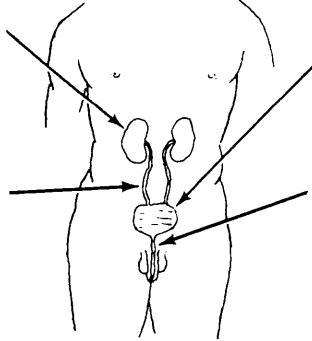
Sigida

18

Ɗegenesiraw ani mɔɔ dogoyɔɔw

Ɗegenesiraw be nɔɔ sama ka bɔ joli la ka a labɔ farikolo la sugene fe:

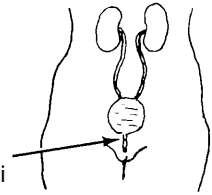
Kɔmkiliw be joli sensen ka nɔɔ yeɓema ka a ke ɗegene ye.

Ɗegenebarani ye bɔɔɔ ye min be ɗegene mara. Ni a be fa, a be bonya ka taa a fe.

Ɗegenesiraw ye siraw ye, ɗegene be teme minnu fe ka taa ɗegenebarani na.

Ɗegene be teme ɗegenesiraw fe ka taa ceɓa la walima woni dɔ fe, min be musoya dawolow ni nɔɔɔ ce.

Mɔɔ dogoyɔɔw:

Ce la

Lawaji temesira

Ɗegenebarani

Ɗegene temesira

Ceɓa

Kɔkiliw be foroko min kɔɔ

Ceɓa yɔɔɔ min be ji dilan ka lawaji labɔ

Kɔkiliw be lawaji dilan.

Fenɗenamani kuma dɔw be lawaji la minnu te se ka ye ne na. Ni o fenɗenamaniw ɗagamina muso fan na; a be kɔɔ ta.

Muso la

Musoya dawoloba

Musoya dawolo fitini

Banakɔta bɔ yɔɔ

Musoya kise: a be i n'a fɔ ceɓa fitini. Ale de be a to muso be daamu sɔɔɔ ni maga kera a la.

Ɗegene bɔda

Den bɔda (Aw ye seɓen ne [424 laje](#))

Þēgenēsiralabana damadōw

Hakilijigin: A ka gelen ka þēgenēsiralabanaw dōn. Bana kelen be se ka ke ce ni muso la nka u kecogo te kelen. A bana dōw man jugu, nka a dōw ka jugu. Tuma dōw la, mōgō te a bana jugumanw damine jate ko jugu ye. Nin gafe in ni a þōgōnnaw dōrōn tena aw deme ka se ka banaw suguya dōn ka þē. U sidōn ka teli lajeliw ni segesegeliw de senfe. Ni nin bana dō be aw la, a ka fisa aw ka taa aw yere laje dōgōrōso la.

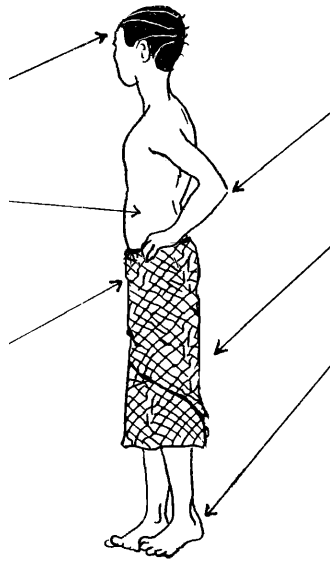
Mōgō caman te nin bana ninnu danfara dōn ka bō þōgōn na.

1. Þēgenēsiralabana minnu te yeɓema mōgō fe. O banaw ka ca musow de la. (U be damine kafōþōgōnya kōfe, nka u be to ka tunu ka tila ka na, kerenkerennenya la kōnmaya waati).
2. Kuru þēgenēsiraw la;
3. Þēgenēsira be geren (geleya be don þēgene bōli la ka a sababu ke fasa dō be funu ka þēgenēsira geren; kerenkerennenya la cekōrōbaw la);
4. Dana walima damajalan (bana don min be sōrō ce ni musoya fe, a be þēgenēsira datugu).
5. Diþē kōnō, yōrō dōw la þēgenēbilennike ye bana ye joli be bō þēgene fe bana min na. Nin kōfōlen don banaw la minnu sababu be bō tumu werew la. Aw ye seben þē [236](#) laje.

Þēgenēsiralabana minnu te sōrō ce ni musoya fe; ni u te yeɓema mōgō fe

A taamasijew:

- Farigan ni kungolodimi be a tigi mine tuma dōw la.
- Tuma dōw la, dimi be ke a tigi kōnō kerew la (fanw).
- Þēgenēsira be a tigi jeni jeni þēgeneke kōfe. Þēgeneke nege be to ka a tigi mine, nka a te þēgene caman sōrō.
- A tigi be dese ka þēgene mara (kerenkerennenya na denmisenw).
- Tuma dōw la joli þagaminen be sōrō þēgene na.

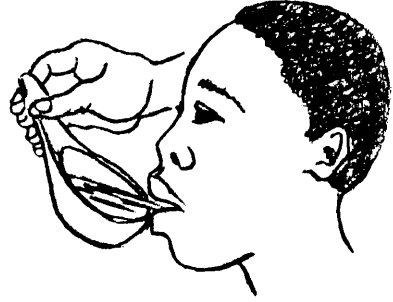

- Tuma dōw la, kōdimi ni kōmōkilidimi be a tigi mine.
- Tuma dōw la, dimi be jigin a tigi senw na.
- A dōw la, ni fiþē bilalen don kōmōkiliw la, a tigi senw ni a þeda be to ka funu.

Ƴegenesiralabana misenniw be muso caman na. O bana ninnu man ca cew la. Taamasijne minnu be ye tuma dow la, o ye: Ƴegene bɔsira be a tigi jeni jeni ni a be Ƴegene ke ani Ƴegene ke nege be a tigi mine tuma bee. Taamasijne werew ye kɔnɔdimi ye ani joli bɔli ye Ƴegene fe. Ni farigan ni kɔdimi be a senkɔɔ, o ye bana jugu dɔ taamasijne ye.

A furakɛcogo

- Aw be ji caman min. Ji caman minni be Ƴegenesiralabana caman ban ka sɔɔ mɔɔ ma fura fosi ta.
- Aw be ji weri Ƴe kelen min miniti 30 o miniti 30 lere 3 kɔnɔ walima lere 4 kɔnɔ ani ka to ka ji caman minni ke aw taabolo ye (nka ni mɔɔ min teka Ƴegene sɔɔ walima ni a bolow ni a Ƴeda be tɔn, o tigi man kan ka ji caman min).
- Ni a tigi beka kabadasi wulilen min (barisa Ƴegene teka sɔɔ ani fari bee beka funu, a tigi man kan ka ji caman min).
- Ni farigan be a senkɔɔ walima ni ji caman min teka bana nɔɔɔya, aw be silifamidi (*sulfamides*), anpisilini (*ampicilline*) walima bakitirimu (*Bactrim*) furakise ta. Aw be aw hakili to fura tacogo ni a tata hake fɔlen na. Walasa ka bana in kele, aw ka kan ka fura ta fo tile 10. Ni bana sera kɔmɔkiliw ma walima ni fura kofɔlen ninnu ma mako Ƴe, aw be siporofilɔkisasini (*ciprofloxacin*) laje (seben Ƴe [534](#)). Hali ka aw to furaw tali la, a ka Ƴi aw ka ji caman min.
- Ni nɔɔɔya ma don a la fewu, aw be aw teliya ka taa aw yere laje dɔɔɔɔɔso la.

Kurukuru kɔmɔkilila la walima Ƴegenesiraw la

A taamasijne:

- A be damine ni dimi gelen ye kɔmɔkili la, galakakolow, Ƴegenesiraw walima kɔnɔ na.
- Tuma dow la, Ƴegenesiraw be datugu pewu walima joli be bɔ ni a tigi be Ƴegene ke.
- A be se ka ke o bana ni Ƴegenebana be Ƴɔɔɔn sɔɔ mɔɔ la.

A furakɛcogo:

- A furakɛcogo ni Ƴegenesiralabanaw bee furakɛcogo ye kelen ye (aw ye sanfela laje).
- Aw be se ka dimimadafuraw fana ta ka fara kɔnɔdimifura kan (aw ye seben Ƴe [568](#) laje).
- Ni aw te Ƴegene sɔɔ, aw be a laje ka aw da ka Ƴegene ke. Tuma dow la, o be a to Ƴegenebarani kɔnɔ kuru ka yeleva ka Ƴegenesira dayele.

- Ni olusi ma mako ne, aw be deme jini dogɔɔɔɔɔɔ do fe. Opereli be se ka ye a dow la.

Ɔegenekebana

Bana don min ka teli ka cekɔɔɔɔɔɔ mine. A bana in sababu be bo ceya fasajuru do fununi na. O fasa be negenebarani ni negenesira ce.

A taamasinew:

- Ni i be negene ke walima ka banakɔta ke i be degun. Ɔegene bosira be geren kojugu hali banabagato be se ka tile caman ke a ma negene sɔɔ.
- Ni farigan be a sen kɔɔ o ye bana damine ye.

A furakɔgo:

- Walasa ka negene ke a tigi ka kan ka a sigi tasaba falen ji wɔɔkɔlen na i n'a fo ja in be a jira cogo min.
- Ni o ma a janabo, sugunesamanan be se ka ke a fura ye (seben ne 375).
- Ni farigan be a tigi la, aw be se ka anpisilini ta (*ampicilline*, seben ne 526) walima tetarasikilini (*tetracycline*, seben ne 529).
- Aw ye taa aw yere laje. Ka da a kan, minnu ka gelen kosebe, olu te se ka ne opereli ko.

An ka kan ka ceɔ ka sugunkebana ni dana (walima damajalan) danfara don. Nin bana in fana be se ka negene bosira datugu. Ni mɔɔkɔɔɔɔba don, a be se ka ke ceɔ ka sugunkebana ye. Nka ni ce de jera ni muso ye bana in be muso min na, o be se ka ke dana walima damajalan ye.

Bana minnu be sɔɔ kafonɔɔnya fe (dilannabanaw)

Seben ne nataw la, an be kuma bana dow kan minnu be jensen kafonɔɔnya sira fe sopisi, damajalan, tonsopimi genegene (tubabukan: *les infections sexuellement transmissibles ou IST*). Walasa ka kunnafoni sɔɔ sida banakise ni sida, aw ye seben laje ka a ta ne 506 fo 511 laje.

Sopisi ni damajalan

Ce ni muso bee be se ka sopisi walima damajalan sɔɔ, ka a sɔɔ u taamasinew ma ye.

Sopisi ni damajalan taamasinew bee ye kelen ye, hali ni o ye a sɔɔ ko sopisi sɔɔ ka di wa a dimi ka bon. Ce ni muso bee be se ka sopisi ni damajalan sɔɔ ɔɔɔ fe. O la a ka fisa u fila bee ka a furake. Ni a ma furake, sopisi walima damajalan be se ka ce walima muso ke kona ye (ka a bali ka den sɔɔ). Sopisi walima damajalan be muso kɔɔɔma min na, ni a jiginna ka a sɔɔ a ma furake, banakise in be se ka don den ne na ka a fiyen (seben ne 348 laje).

A taamasijew ce la

- Ne be bo ceya la;
- Waati daw la dimi be ke sababu ye ka ce kokili funu.

A taamasijew muso la

- Ji neremuguma walima binkenema be bo musoya la walima banakotaayaw la
- Dimi be ke a barakwola la (takokolodimi, seben je [379](#)).
- Farigan
- Dimi be ke a tigi la kafonkunya waati la.

Taamasijew minnu be ye ce ni muso fila bee la

- Ni a tigi be pegeneke, a be a dimi walima a be a jeni.
- Hjeje walima joli misenni be bo a tigi fari bee la.
- Dimi be ke a tigi kunbere, a senkuru walima a bolotugudaw la.

Ce la, sopisi taamasijne folow be ye tile 2 ka taa bila tile 5 la (dawgkun 3 walima dawgkun caman) kafonkunya temenen a ni muso daw ce bana be muso min na. Muso la, bana in taamasijew be se ka ye dawgkun caman walima kalo caman kofe. Nka hali ni bana in taamasijne te mawgo min na, a tigi be se ka a yelema mawgo were la a sawlen tile dama dama kofe.

Sopisi furakecogo

- Fola, sopisi tun be furake ni penisilini ye. Nka yaw caman na bi, bana in ye se saw penisilini kan, o la an ka kan ka banakisefagalan werew laje. A ka fisa an ka ladilikan jini an ka sigidamawgo fe, walasa ka a daw fura minnu da ka di ani minnu saw ka di an ka sigidaw la. Fura minnu be ke ka sopisi ni damajalan furake, olu tawgo be saw seben je [535](#) na. Ni ji ni dimi ma ban tile 2 walima tile 3 furakeli kofe, o be a jira ko sopisi sera fura kaw walima ko damajalan de be a tigi la.
- Ni sopisi walima damajalan be muso min na, ni farigan ni barakwladimi be a sen kaw, o be se ka ke takokolodimi ye (aw ye seben je [379](#) laje).
- Aw ye kafonkunya ke mawgo o mawgo fe, aw be olu bee yaw jini ka a fo u ye u ka taa u yere furake. Ni ce jera a muso fe bana in sawlen kofe, muso ni a ce bee ka kan ka u yere furake. Hali ni bana taamasijew ma ye muso la, a ka kan ka a yere furake, ni o te, a bana a yelema ce fe tuguni.

- Walasa ka denyereni tanga damajalan ma ani kerɛnkerɛnɛnɛnya la sopisi ma, ni o ye bana ye min be se ka fiyen lase den ma, aw ye seben ne [348](#) laje.
- **Aw be aw hakili to a la: Sopisi walima damajalan** be mɔɔ min na, dana fana be se ka ke o tigi la ka sɔɔ a te a dɔn. Tuma dɔw la a ka fisa i ka dana furake, ka da a kan sopisi ni damajalan furakeli be se ka dana taamasijɛ fɔɔw kuben, nka a te se ka a furake.

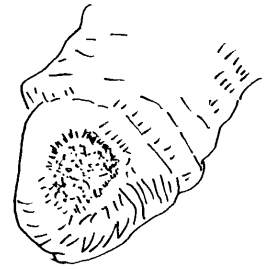
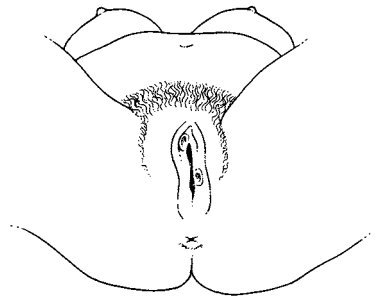
Walasa ka nin bana ninnu ni kafoɔɔɔɔɔɔɔ bana werɛw kuben, aw ye seben ne [371](#) laje.

Dana

Dana ye bana jugu ye min be jensen kafoɔɔɔɔɔɔɔ fe mɔɔɔw ni ɔɔɔɔ ce.

A taamasijɛw

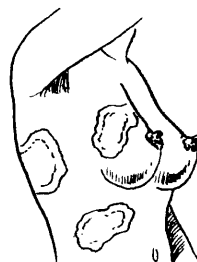
- A taamasijɛ fɔɔ ye joli ye min be bɔ ce walima muso dɔɔɔɔɔɔ la ni o be wele leminanpo (Nka waati dɔw la, leminanpo be se ka bɔ mɔɔɔ dawolo, a bolokɔni, banakɔtaayɔɔɔ walima a da kɔɔ.) Leminanpo be bɔli damine dɔɔɔkɔn 2 fo ka se dɔɔɔkɔn 5 ma, kafoɔɔɔɔɔɔɔɔɔ temenen i ni mɔɔɔ ce leminanpo be mɔɔɔ min na. A ka ca a la dimi te joli in na; o de la ni a be muso la, a be se ka ke o te a dɔn nka a be se ka a bila mɔɔɔ werɛw la. Ni tetanɔsifura o joli juguyara, a be se ka ke leminanpo ye (aw ye seben ne [373](#) laje).
- Leminanpo be tile dama dama ke ka tila ka tunu a yerɛ ma, ka sɔɔ i ma fura ta, nka o beɛ la bana in ma ban.
- Dɔɔɔkɔn damadɔ kɔfe, joli be se ka bɔ a tigi kan kɔɔ, farigan misenniɛw be a mine, ka a da kɔɔɔna ke joli ye, walima ka a tigi kolotugudaw funu. Nin taamasijɛ minnu fɔɔlen file, olu be se ka bɔ a tigi fari la:

Kurukuru misenniɛw be bɔ a tigi fari la dimi be minnu na

A kuruw da be koori ka u bilɛn

Kurukurumisenniɛw be bɔ a tigi tɛgɛw kɔɔ, kuru kunbaba be bɔ tɛgɛciw kɔɔ

A ka ca a la, nin taamasijne ninnu caman be ban u yere ma, a be ke a tigi hakili la ko fosi te a la, nka o be a sɔɔɔ bana ma ban. Ni a ma furake bana in be se ka geleya caman werew lase a tigi ma kɔfe: dusukundimi, mulukuli, fatɔya.

Aw ye aw hakili to a la: ni kuru kelen bɔra aw dogoyɔɔw la, dɔɔɔkun kelen kɔfe, kuru, joliw ni birintilida caman bɔra aw fari fan bee la, aw ka kan ka sɔmi ko dana be aw la.

Dana furakecogo (furakeli walasa ka dana kele)

Walasa ka dana keneya pewu, aw ka kan ka furakeli dafalen ke:

- **Ni a taamasijne yeli te san 2 bɔ,** aw ka kan ka benzafini penisilini hake miliyɔn 2,4 pikiri kelen bee ke sijne kelen (2,4 million unités de benzathine pénicilline). Aw be a tila fila ye ka tilance ke bobara kelen kelen bee la (aw ye seben ne 523 laje). Ni aw fari te sɔn penisilini na, aw ye tetarasikilini (tétracycline) walima eritoromisini (érythromycine) miligaramu 500 kunun sijne naani tile kɔɔɔ fo ka se tile 15 ma.
- **Ni a taamasijne bɔli ka ca ni san 2 ye,** aw ye benzafini penisilini hake miliyɔn 2,4 pikiri ke a tigi la (2,4 million unités de benzathine pénicilline). Aw be penisilini tilance ke a tigi bobara la sijne kelen dɔɔɔkun kɔɔɔ fo dɔɔɔkun 3, o bee be ben hake miliyɔn 7,2 pikiri ma. Ni a fari te sɔn penisilini na, aw be se ka tetarasikilini walima eritoromisini miligaramu 500 ta sijne 4 don o don fo tile 30.
- Ni aw sɔmina ko dana don aw be taa aw yere laje. Dɔɔɔɔɔɔ de be se ka lajeliw ke ka a latige ni dana don walima ni o te. Hali ni o segesegeli in te se ka ke, a tigi ka kan ka a ka bana dana fura ke.
- Mɔɔɔ o mɔɔɔ ni danatɔ jera, o tigi ka kan ka a yere furake walima ka taa a yere laje, o ka kan ce ni muso bee la minnu jɔɔɔɔɔɔ ye danatɔ ye

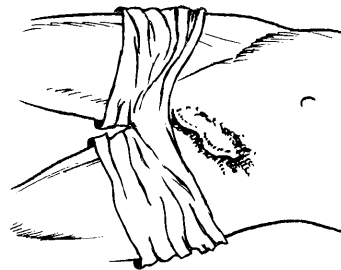
Ladilikan: Musokɔɔɔma walima denbatigiw minnu fari te sɔn penisilini na, olu be se ka eritoromisini ta min hake ni tetarasikilini tata hake ye kelen ye (aw ye seben ne 529 laje).

Walasa ka dana kunben aw ye seben ne nataw laje.

GENEGENE

A taamasijew:

- **Ce la:** genegenebaw be bɔ.
- U be ke sikɔɔɔma ye, u be ci ka ne bɔ, ka tila ka ke jolifɔn ye.
- **Muso la:** Joli be bɔ banakɔtaa yɔɔɔ la, a be funu, ka ne ta ka tila ka banakɔtaa yɔɔɔ dɔɔɔya.

A furakɛcogo:

- Aw bɛ taa aw yere lajɛ dɔɔɔɔɔɔɔso la.
- Aw ye eritoromisini (*erythromycine*) miligaramu 500 di mɔɔɔɔɔɔɔba (baliku) ma siɲɛ 4 tile kɔɔɔ, tile 14 fo ka se tile 21 ma. Walima aw ye dɔkisisikilini (*doxycycline*) miligaramu 100 di a tigi ma siɲɛ 2 tile kɔɔɔ, tile 14 fo ka se tile 21 ma. Wa a tigi man kan ka kafɔɔɔɔɔɔɔya kɛ fo a ka bana ka kenɛya.

Ladilikan: Genegɛɛbaw worokɔɔɔla la, o bɛ se ka kɛ leminanpo taamasijɛ ye. (Aw ye seɛɛn jɛ [373](#) lajɛ.)

Mɔɔɔ bɛ se ka fɛn min kɛ walasa ka kafɔɔɔɔɔɔɔya banaw yelɛmali bali

1. Aw kana da ni mɔɔɔ sugu bɛɛ ye. Cɛ ni muso minnu dapɔɔɔɔɔn ka ca, olu ka teli ka dilannabana sɔɔɔ. Yerɛfɛerɛlaw tɛ mɔɔɔ jɛnamaw ye, aw ye olu ye ka u to yen. Walasa ka aw yere tanga dilannabanaw ma, aw ka kan ka to ka da ni mɔɔɔ kelen dɔɔɔɔn ye. Ni aw fila dɔ la kelen bɛ a fɛ ka kafɔɔɔɔɔɔɔya kɛ ni mɔɔɔ werɛ ye, **o tigi ka kan ka fugulan nafama don tuma bɛɛ** (seɛɛɛn jɛ [433](#) lajɛ).
2. **Ka aw yere furakɛ joona.** Dilannabana bɛ mɔɔɔ minnu na, olu ka furakɛli joona nafa ka bon kɔsɛbɛ ka da a kan, o bɛ u bali ka a yelɛma mɔɔɔ werɛw fɛ. Ni kafɔɔɔɔɔɔɔɔyabana dɔ bɛ aw la, o ka teli ka yelɛma ka kɛ sidabana walima kafɔɔɔɔɔɔɔɔya bana werɛw ye. Aw kana da ni mɔɔɔɔsi ye fo ni o ye a sɔɔɔ a tigi ka furakɛli banna ka mɛn ni tile 3 ye. (Nka o tɛ a jira ko sidabana furakɛra. Aw ye seɛɛɛn jɛ [508](#) lajɛ).
3. **Aw kɛra sababu ye ka bana in lase mɔɔɔ minnu ma, aw ye olu ladɔɔɔniya.** Ni dana walima damajalan bɛ mɔɔɔ min na, ni kafɔɔɔɔɔɔɔɔya tɛmɛnna a ni mɔɔɔ werɛw cɛ, ni a ye mɔɔɔ ladiri ye, a ka kan ka u bɛɛ kunnafoni, walasa u fana ka u yere furakɛ. Ni bana in bɛ cɛ la, a ka kan ka a muso ladɔɔɔniya ka da a kan musow bɛ se ka bana yelɛma ka a sɔɔɔ u tɛ a dɔn a bɛ u la, denw bɛ se ka bana, walima ka fiyen. Ani fana, a bɛ se ka denwolobaliya ni bana werɛw lase muso ma.
4. **An ka jɔɔɔɔn bila sira juman kan.** An ka a fɔ an teri banabagatɔw ye u ka u yere furakɛ, ka u ladi u ka kafɔɔɔɔɔɔɔɔya jɔ fo u ka kenɛya.

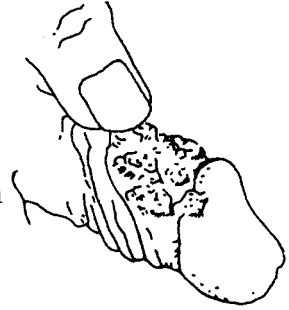
Dogoyɔɔɔla joliw (cɛya la walima musoya la)

Ni joli bɛ dogoyɔɔɔ la, a tɛ mɔɔɔ dimi, o bɛ se ka kɛ nɔɔɔɔɔn taamasijɛ ye (aw ye seɛɛɛn jɛ [369](#) lajɛ). Joli caman werɛw bɛ se ka dilannabanaw taamasijɛ jira: dogoyɔɔɔla gorow, jolimisenniwalima kurukuruw. Sidabana bɛ se ka sɔɔɔ o joliw fɛ kafɔɔɔɔɔɔɔɔya senfɛ. Aw ye fugulan nafama matarafa kafɔɔɔɔɔɔɔɔya waati la, nka ni fugulan ma se ka joli datugu, aw bɛ aw yere mine.

Dogoyɔɔla gorow (goro minnu be sɔɔ kafɔɔɔɔnya fe ani kuruw, *verrues g nitaes*)

Goro ninnu be sɔɔ banakisew fe minnu be jensen kafɔɔɔɔnya waati. O gorow ni fari fan tɔw ta beɛ ye suguya kelen ye (aw ye seɓen ɓe 336 laje) nka dogoyɔɔla gorow ka ca ka teme olu kan.

Ceya la

A taamasijew:

A kurukuruw ka misen, u ɓe be ke jeman walima sikɔɔma ye ka a yɔɔ kuru ka a ja. Cew ta be bɔ u ceya la walima banakɔtaa yɔɔ la. Ni muso don, a be bɔ musoya dawolow la, a kɔɔna na, wolonugu la walima banakɔtaa kerɛdaw la.

A furakɛcogo:

Aw be tirikulo-ro-asetiki (*trichloroac tique*) walima podofilini (*podophylline*) dɔɔni mu goro beɛ kelen kelen na (aw ye seɓen ɓe 556 laje) (ni aw be se, aw be fɔɔ ka jolituluni walima tulu were mu a lamini na walasa ka wolo fan tɔw tanga bana in ma. Aw be a yɔɔ ko walasa podofilini ka bɔ a la ni leri 6 kɔfe. Tuma dɔw la, a furakeli be se ka men senna. Goro ninnu be dɔɔya ka tunu, nka a dɔw la a be segin kɔ.

Musoya la

A kunɓencogo:

Ni goro be ce la walima a kafɔɔɔɔɔn na, ce ka kan ka fugulan nafama don kafɔɔɔɔɔnya waati (aw ye gafe 433 laje).

Fugulan nafama donni kafɔɔɔɔɔnya waati!
O be mɔɔɔw tanga bana caman ma i n'a fɔ goro, jolimisenniw, kurukuru, sidabanakise ani dilannabana werew.

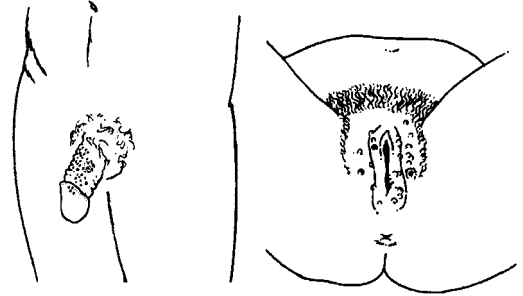
Dogoyɔɔla jolimisenniw (*herp s g nital*)

O jolimisenni jugumanw be bɔ wolo la ka a sababu ke banakise dɔ ye. Kisekiseni be bɔ dogoyɔɔw la. Bana be yeɛma mɔɔɔ la kafɔɔɔɔɔnya waati. A be se ka bɔ mɔɔɔ da la ni a tigi ye a da don a kafɔɔɔɔɔɔn dogoyɔɔw la. Kisekiseni dɔ be bɔ mɔɔɔ la minnu ni goro te suguya kelen ye, olu be sɔɔ sufefarigan fe (aw ye sufefarigan yɔɔ laje, seɓen ɓe 363).

A taamasijɛw:

- Kurumisenni caman dimima be bɔ dogoyɔɔɔ la, banakɔtaayɔɔɔ la, bobara la walima worow la.
- O kurukuruniw be ci ka ke jolimisenniw ye minnu dimi ka bon.
- O joliw be ja ka a yɔɔɔ faraw bɔ.

Nin kurukuru kofɔlenw be se ka dɔgɔkɔn 3 ke mɔgɔ la. U be farigan ni genegene bila mɔgɔ la. Ni muso be suguneke, a yɔɔɔ be a jenijeni.

Cɛ la

Muso la

Banakise be se ka to fari la hali bana taamasijɛw tununen kɔ. Kurukuru wɛrɛw be se ka bɔ dɔgɔkɔn caman walima san caman bana minenen kɔ. A ka ca a la, joliw be bɔ a yɔɔɔ kɔɔɔw la nka u dimi man bon, u man ca wa u keneya ka di.

A furakɛcogo:

Fura te yen min be dogoyɔɔɔla goro keneya, asikulowiri (*acyclovir*) be se ka a mada (aw ye seben jɛ [557](#) lajɛ). Aw be a yɔɔɔ saniyalen to tuma bɛɛ. Aw be kafɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ye ka a to yen sani joliw ka keneya hali ni o ye a sɔɔɔ manani be aw bolokɔɔɔ.

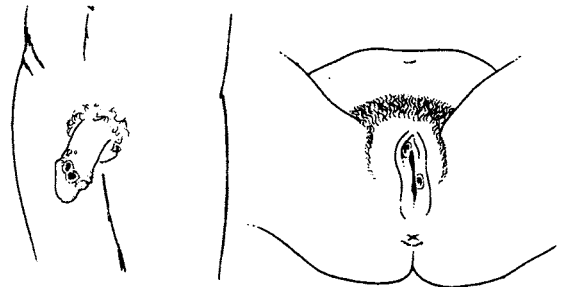
Ni aw magara joli ninnu na waati o waati, aw be aw tɛgɛ ko ni safine ye. Aw be aw jija aw bolow kana se aw jɛ ma. Ni goro bɔra mɔgɔ jɛ na, o be se ka laban fiyentɔya ma.

Aw ye aw janto nin na: Ni goro be musokɔnɔma na, a be se ka a yeɛma a den fɛ jiginni waati. O ye faratiba ye den ma. Aw be aw ka dɔgɔɔɔɔ walima tinminemusɔ ladɔnniya ko goro tun be aw la waati dɔ.

Jolimisenniw (*chancre mou*)

U taamasijɛw:

- Jolimisenniw be bɔ mɔgɔ dogoyɔɔɔ ni banakɔtaayɔɔɔ la, dimi be joli minnu na.
- A be genegene bila a tigi la.

Cɛ la

Muso la

A furakɛcogo:

- Aw be azitoromisini garamu 1 (*azithromycine*) dunta di a tigi ma tako 1 na, walima eritoromisini miligaramu 500 (*erythromycine* 500 mg) tako 4 tile kɔɔ fo tile 7, walima siporofilɔkisasini miligaramu 500 (*ciprofloxacin* 500 mg) tako 2 tile kɔɔ fo tile 3. Aw be se ka a tigi furake ni sefitiriyakizɔni miligaramu 250 pikiri ye sogobu fe (*ceftriaxone*, 250 mg par injection), pikiri keko 1. **Siporofilɔkisasini man kan ka di musokɔɔmaw ni denmisenniw ma.**
- A ka fisa ka nɔɔɔn fana furake a fe (seben ne [370](#)).

Bolokoli ni musow ka negekɔɔsigi

Laada la, cemiseniw bolo be ko sigida caman na, ani musomaniw be sigi negekɔɔ yɔɔ caman na diɔe kɔɔ. Bolokoli jɔyɔɔ te keneya la nka a be ke sababu ye ka ce caman tanga sidabana ma. Faratiba te bolokoli la. **Nka musow ka negekɔɔsigi farati ka bon kosebe, o la a ka kan ka dabila.** Bolokoliminen nɔɔlen be se ka sidabana bila mɔɔɔ la.

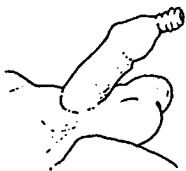
Bilakorow

Forokoni dɔ be yen min be bilakoro dogoyɔɔ kun datugu. Ni sugune be bɔ ka ban, o be a jira ko geleya te yen. A ka ca a la o forokoni be ceya kun bila a yere ma ni den ye san 4 sɔɔ. Ni o kera, **kun te bolokoli la.** Aw kana forokoni diyagoya wɔɔ ka bɔ ceya kun na.

Ni forokoni bilenna ka a funu ani ka a gerente fo ka den bali ka suguneki, o te numan ye. O la aw ka kan ka taa ni a ye dɔɔɔɔɔ dɔ fe ka a bolo ko joona.

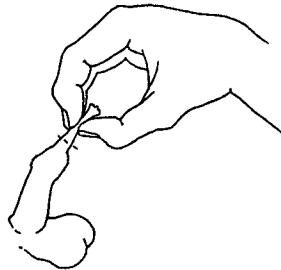
Ka da du ka laada kan, cemani bolo be se ka ko tinminemuso fe walima a nedɔnbaga fe. A be se ka forokoni kunni tige ni lamu kura ye. Ni a tigera, basi be bɔ. Aw be bandi walima fini jelen dɔ da a la miniti 5 nɔɔɔ, fo basibɔn ka jɔ. Furakela dɔw be jiri dɔw neji da a la walasa la basi jɔ (aw ye seben ne [50](#) laje).

Bilakoroni ceya

Aw ye aw jija aw kana ceya kun tige.

Aw be forokoni kun sama

A tigeɔɔɔ dan.

Ceya kun be se ka ye ka ne sisan.

Ni basibɔn ma jɔ joona, aw be jolikuruw ko ka bɔ ceya la ni ji sanuman ye, aw be tila ka fini jelen dɔ da a la ka a bisi fo basibɔn ka jɔ. Fura ke kun te a la.

Musomaniw

Musomaniw ka negekɔɔsigi la, bolokolikela be musoya kise kunni tige. Waati dɔw la, a musoya dawolo dɔ be tige a senfe. Musoya kise kun tigeli kɔkɔ be i n'a fɔ ni i ye cɛya kun tige. **Musomaniw man kan ka sigi nege kɔɔ.** Muso minnu sigira nege kɔɔ, olu ka suguneki ka ca, u ka musoyala banaw ka ca wa u be degun caman sɔɔ jiginni waati.

Musomaniw ka negekɔɔsigi basibɔn ka jugu ka teme. **Musomani be se ka sa** yɔɔnin kelen o sababu la. **O la, aw ka kan ka feere tige joona.** Aw be jolikoruw ko ka bɔ a da la ka basi bɔyɔɔ nini ani ka fini jelen dɔ da a yɔɔ miniti 5 kɔɔ. Ni basibɔn ma jɔ miniti 5 kɔɔ, aw be aw bolo digilen to a yɔɔ kan ka taa ni a ye dɔgɔɔɔso la. Aw be aw hakili to kirinni taamasijew na (aw ye seben jɛ [137](#) lajɛ) ani banamisenni werew.

Sugune labɔjuruni dontuma ni a doncogo (Manajuru min be ke ka sugune labɔ mɔgɔ kɔɔ, Kateteri)

An ka kan ka a don waati jumen ani an man kan ka a don waati jumen?

- Ni waajibi tɛ, an man kan ka kateteri don abada. Dɔgɔɔɔ walima keneyabaarakela de be se ka a don. Bana jugu be se ka sɔɔ a donni fe walima a be se ka da bila sugune bɔyɔɔ la tuma beɛ, sango ni cɛ don.
- Ni banabagatɔ be se ka hali sugune dɔɔni ke a yere ye, aw man kan ka sugunejuru don a la.
- Ni banabagatɔ tɛ se ka sugune ke a yere ye, aw be se ka a lasigi ji wɔkɔkɔlen na, (aw ye seben jɛ [367](#) lajɛ). Aw be se ka bana in fura beɛ di a ma jɔgɔn fe.
- Ni sugune gannen don mɔgɔ la, a tigi dun teka se ka a ke, ni a beka a tigi banani taamasijew jira, aw be taa ni a ye dɔgɔɔɔso la joona.
- Ni aw ma se ka taa dɔgɔɔɔso la, o la, aw be suguneki juru don a la.

Sugune ka mɔgɔ banani taamasijew

- A tigi fifa kasa be ke i n'a fɔ sugune kasa;
- Jɛ ni senw be funu;
- Fɔkɔɔ, jatige ani fangadɔgɔya.

Sugune sɔɔli ka gelen mɔgɔ minnu ma, suguneki bana be minnu na walima kuru sigilen don minnu suguneki siraw la, olu de ka kan ka suguneki juru bila u bolo kɔɔ.

Sugunekɛjuru doncogo

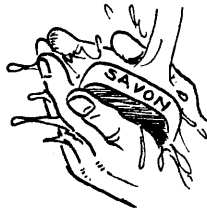
1. Aw be sugunekɛjuru tobi (ani aw bena baara ke minen fen o fen na) fo miniti 15.

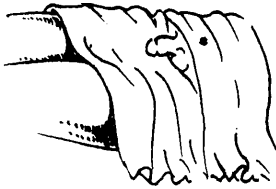
2. Aw be aw ɲefela ni a lamini bee ko ka je ni safine ye.

3. Aw be aw tege ko ka je ni jikalan ye ani banakisefaga safine (i n'a fo betadine (Bétadine)). Tege kolen ko, aw kana maga foyi were la fo fen minnu banakise fagara.

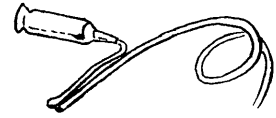
4. Aw be ɲefela lamini bee datugu ni fini sanuman do ye.

5. Aw be gan sanumanw don walima ka aw tegew jɔsi ni alikoli walima banakisefaga safine do ye.

6. Aw be banakisefaga tulu do mu sugunekɛjuru la walima fen sanuman were min be se ka yeelen ji la (a kana ke tobiliketulu walima munitulu were ye).

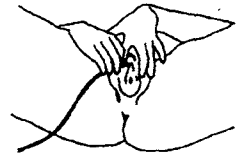
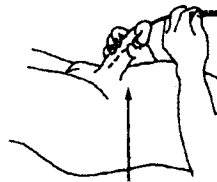

7. Aw be aw ɲefela wolow sama walima aw be musoya dawolow yele ani ka kɔɔrimugu min bana kise fagara, o ɲiginnen ni safineji ye, ka o ke ka sugune bayaw jɔsi.

Walasa sugunekɛjuru ka se ka tilen ka don, aw be a ke i n'a fo a be ja la cogo min.

8. Aw be aw ɲefela dayele doƙni, ka sɔɔrɔ ka sugunekɛjuru don doƙni doƙni ni hakilisigi ye. Ni sugunekɛjuru donni beka geleya, aw be to ka a munumunu doƙni doƙni ka a don, nka aw kana a jagoya abada!

9. O be se ka da bila sugune bayaw la min be ke geleyaba ye. Aw be a donni jɔ ni sugune ye boli damine. Ni ce don, aw be a don ka se santimetiri 3 ma.

Kunnaƴoni naƴama: Muso ka sugunesira ka surun ni ce ta ye.

Aw be aw jija cogo bee la sugunekɛjuru kana se aw yaw were ma fo ni a kera aw bolokoniw ni juru donyaw ye.

Kunnafoni nafama: Ni bana taamasijnew be ye banabagatɔ la ka a sababu ke sugune toli ye a kɔɔ, aw kana girin ka a bæ labɔ sijne kelen. Aw ka kan ka a labɔ dɔɔni dɔɔni (aw be sugunekejuru dere walima ka a kuru tuma ni tuma. Aw ye dɔgɔɔwele wele tuma bæ.

Tuma dɔw la, muso jiginnen kura te sugune sɔɔ. Ni o temena leri 6 kan, ani ni taamasijnew ye a jira ko a sugunebara falen don, aw ka kan ka sugunekejuru don a la. Ni aw hakili la ko a sugunebara falen te, aw kana sugunekejuru don a la nka aw ye a jini a fe a ka ji caman min.

Muso ka banaw

Nɔgɔji jeman bɔ (ji salasala walima ne min be bɔ musoya fe)

Nɔgɔji jeman dɔɔni bɔli te basi ye. Nka ni a ye musoya yɔɔ dɔw bilen ani ka neje bila a la, a kasa ka go, o ye bana taamasijne ye.

Nɔgɔji jeman be bɔ muso caman na ani musoya be u neje, kerengerennena na kɔɔmaya waati. O ji labɔ sababu ye bana suguya camanw ye a ka ca a la minnu man jugu. O la, ni sopisi walima damajalan don, o be se ka fiye bila den na a bange waati (seben ne [348](#) laje).

1. Nɔgɔji jeman min ne ye binkene ni nere pagaminen walima bugurijelama ye, a ka ca a la, a be kanga, a kasa man di, neje be a sen kɔɔ.

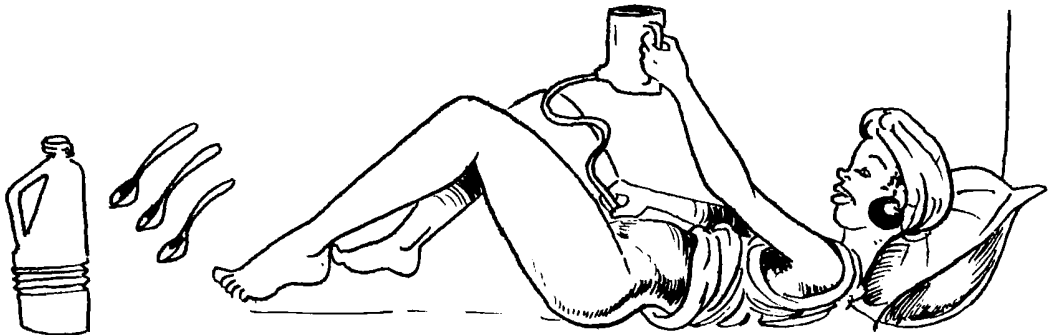
A be se ka ke bana don min sababu ye tumu ye. Mɔgɔ dogoyɔɔw be a jeni jeni, u be funu ni ka dimi. Joli be se ka ye nɔgɔji la.

A furakecogo:

- A nafa ka bon aw ka to ka aw dogoyɔɔw saniya.
- Ka winegiriji ke ji wɔɔkɔlen na ka musoya ko ni o ye, o ka ji aw ma. Ni aw ma winegiri sɔɔ, aw be lenburukumuni bisi ka ke ji la.

Aw be kutu fitini ne 3 winegiri jeman ke ji wɔɔkɔlen litiri kelen na.

Kunnafoni nafama: Aw be a to ji ka don dɔɔni dɔɔni fo miniti 3. Aw kana sugunekejuru don musoya kɔɔ ka teme santimetiri 8 kan.

Aw ye aw hakili to nin na: aw kana musoya ko ƙoƙomaya dɔgɔkun 4 laban ƙoƙo walima dɔgɔkun 6 jiginni ƙo. Ni aw be taɓaɓa nɔgɔjjɛmanbo in sen fe, aw be nisitatiniƙise (*nystatine*) don musoya la (aw ye nimeru 2 laje dugumafe).

Aw be se ka layi kise kelen don musoya la:

- Aw be layi wɓo, aw be a ƙoƙsi a kana nperen. Aw be a meleke fini jɛlen do la ka sɓɓo ka don musoya ƙoƙo.
- Aw be musoya ko siŋe fila tile ƙoƙo, aw be layi do don o cogo la su o su tile 10 fo ka se 14 ma.
- Ni o ma a nɔgɔya, aw be musoyafura do ta metoronidazoli (*métronidazole*) be min na walima fura were min kofɓa tumumisenni na, walima aw be metoronidazoli furakise ta. Walasa ka yere ƙoƙsicoɓo ni fura in tacogo don, seben ne [548](#) laje.

Kunnafoni nafama: Walasa ka muso ka dogoyɓɓobana furake ka a ban, a ce fana ka kan ka a yere furake, o cogo kelen na ni a be ce la, muso fana ka kan ka a yere furake. Ka da a kan a be se ka ke bana in be ce jegenɛɓsira la hali ni o ye a sɓɓo dimi te a kan (ce dow be yen ni tumumisenni be u la, ni u be jegenɛke, a be u jeni jeni).

2. **Nɔgɔjjɛman min be i n’a fo ƙoƙokumu ni a kasa be i ko bugun kasa**

Nin bana in be se ka sɓɓo surukusigilan fe. A neŋe be se ka bonya. Bana in be ke musoƙoƙoma musoya dawolofitiniw na, sukarodunbana be muso min na, sidatɔw, muso minnu beka banakisefagalan ta walima bangeƙoƙsifurakise.

A furakecogo

Aw be musoya ko ni winegiri ni ji ye (seben ne temennen laje) walima furabilenni (*violet de gentiane*, aw ye seben ne [552](#) laje). Walima aw be furakise ninnu do la kelen don musoya la: nisitatini (*Nystatine*), mikonazoli (*miconazole*), walima kulotirimozoli (*clotrimazole*). Walasa ka fura ninu tacogo ni u tata hake don, aw ye seben ne labanw laje ([550](#)). Ka fene sukarontan do ke musoya ƙoƙo, a be fo ko o ye musoyalabana farafinfura kecogo numan do ye. Aw kana banakisefagalan ta abada nin bana suguya ninu keledi la sabula bana in te banakisɛbana ye, bugunbana de don. O be se ka bana juguya.

3. **Nɔgɔji jeman i n’a fo ƙoƙo, ni kasa gelen be a la.**

O be se ka ke banakisew no ye.

Aw be musoya ko ni winegiri ye walima powidonni-iyode (*povidone-iodine*), izinitigiw tɔgo betadini (*Bétadine*), teminkutu ne 6 ke ji litiri 1 na. Ani fana, aw be se ka a laje ka layi feren do don musoya la su o su dɔgɔkun

2 kɔɔ. Ni nin furakelicogo fila ma fen ɲe, aw be metoronidazɔli fana laje (seben ɲe [548](#) laje).

4. **Nɔɔɔji jeman ɲe kelen sikɔɔma ye, a jilama bukurijelama, ni joli, a kasa man di, dimi be ke a tigi barakɔɔla la.**

Olu ye musoyalabana jugumanba taamasijɛ ye, walima a be se ka ke kanseribana yere ye (seben ɲe [424](#)) Ni farigan be a sen kɔɔ, aw be se ka banakisefagalan ta (ni aw be se, aw be ampisilini (*ampicilline*) ni tetarasikilini (*tétracycline*) ta ɲɔɔɔn fe (seben ɲe [526](#) ni [528](#) laje). Wa aw kana sigi ni a ye, aw be taa dɔɔɔɔɔɔso la joona joona.

Kunnafoni nafama: Nɔɔɔjjjemanbɔ kera a suguya o suguya ye, ni a menna aw la ko fura ma fen ɲe a la, aw be taa dɔɔɔɔɔɔ so la.

Musow be se ka u yere tanga musoyalabana caman ninnu ma cogo min na

- Ka u janto u musoya saniyali la. Ni aw be se, aw be a ko ni safine ye ka a je don o don. Aw kana safine don musoya kɔɔ barisa a ka farin.
- Ka ɲegene ke ni aw tilala kafɔɔɔɔɔɔnya la, o be aw kisi bana ma nka a te aw bali ka kɔɔ ta.
- Ni aw tilala banakɔtaa la, aw be o yɔɔ ko ka a je walima ka a jɔsi. Ni aw be aw kɔ jɔsi, aw be a ke ka taa ni kɔfela ye, o be a to nɔɔ te se ɲefela ma. Ni aw ye a jɔsi ka na ɲefe banakise ni tumumisenniwi be se ka don musoya kɔɔ. Aw ka kan ka musomaniw fana dege a kecogo la.

Muso ka barakɔɔladimi

Kun caman be a la, olu ɲefɔlen don gafe in yɔɔ caman na. Kumakan nataw la ɲininkali ɲenema damadɔw be yen minnu be aw deme ka dimi yɔɔ don.

1. **Kolikɔɔɔdimi** (seben ɲe [382](#)) be juguya sani koli ka damine walima a bannen kɔfe wa?
2. **ɲegenebaralabana** (seben ɲe [365](#)), o ye barakɔɔladimi kunba dɔ ye. Aw be ɲegene ke ka caya wa? Dimi be a la wa?
3. **Tɔkɔkolodimi.** Tuma dɔw la o ye sopisi walima damajalan yelemabolo laban ye (seben ɲe [367](#)) A be farigan bila mɔɔ la ani ka dimi ke barakɔɔla la. Tɔkɔkolodimi be se ka sɔɔ fana bange, kɔɔɔɔɔɔ kɔfe walima bangekɔɔsi feere dɔ be yen ni a be wele ko mununani (DUI) ni o donna denso kɔɔ o fana be se ka na ni tɔkɔkolodimi ye. O la aw be sopisi ni damajalan furake, ka fara o kan, fura minnu kofɔlen don seben ɲe [535](#) na, aw be olu di a tigi ma ani fana metoronidazɔli (*métronidazole*) miligaramu 500 tile 14 kɔɔ. Ni o ye a sɔɔ muso kelen don ka mununani (DUI) don, aw ka kan ka o labɔ.
4. Ni aw ye a jatamine ko **fen beka ke aw barakɔɔla la min ma aw diya**, a ɲefɔlen don ka ɲe seben ɲe [423](#) la. Lala a be se ka ke fankise kuru ye walima kanseribana, o kama, aw ka kan ka taa dɔɔɔɔɔɔso la joona joona.

5. **Den dali denso kɔkan** (ni den beka kunbaya denso kɔkan seben jɛ 424). A ka ca a la, o be kɔnɔdimi gelen ni basibɔn bila musokɔnɔma na. Tuma dɔw kɔnɔtajoona taamasijnew be ke muso la (aw ye seben jɛ 384), ka fara nanamini ni fanga dɔɔya kan.

Ni nin taamasijnew ninnu kera muso la dɔɔn, **aw be taa ni a ye dɔɔtɔɔɔso la joona joona** ka a sababu ke a ni be se ka to a la.

6. **Kɔnɔtije geleyaw** (seben jɛ 426). A be se ka farigan, basi jolikululama bɔli, barakɔɔladimi, jɛgenekɛ geleya ni dusukasi bila muso la. O la aw be banakisefaganw di a ma, i n'a fɔ aw be minnu di jibaatɔfarigan na (seben jɛ 419). **Walasa ka muso ni kisi, aw be taa ni a ye dɔɔtɔɔɔso la o yɔɔnɔn beɛ.**

7. **Bana, tɔɔɔya were nugu la walima nugubakun na.** O dimi be sɔɔɔ dumunikecogo fɛ wa?, walima nugu yelemayelemacogo wa? (seben jɛ 571).

Geleya kofɔlen ninnu na, damadɔw be yen minnu farati man bon.

Nka dɔw be a la olu ka jugu kosebe. A man nɔɔɔn tuma beɛ ka i da se dɔ ma ka dɔ to. segesegeli kerenkerennenw de nafa ka bon a ko la.

Ni sigasiga be aw la dimi sababu la, walima ni nɔɔɔya teka don bana na teliya la, aw ka kan ka taa dɔɔtɔɔɔso la.

Cɛ ni muso minnu tɛ se ka bange kɛ (konaya)

Tuma dɔw la cɛ ni muso dɔw be a jini ka den sɔɔɔ, nka muso tɛ se ka kɔnɔta. O be a sɔɔɔ u fila dɔla kelen ye kona ye. Tuma dɔw la, fura fosi tɛ a tigi ka den sɔɔɔ la, nka tuma dɔw la fura be a dɔw la barisa a beɛ be bɔ konaya in sɔɔɔcogo la.

Fɛn minnu ka teli ka kɛ konaya kunw ye

1. **Konaya.** A tigilamɔɔɔ dancogo de be a ke ni a tɛ se ka den sɔɔɔ abada. Cɛ ni muso dɔw be bange ni konaya ye.
2. **Fanga dɔɔɔya ni balo juman** ntanya. Jolidese jugugumanba be a ke muso dɔw la, dumuni nafama dunbaliya ni iyodi (*iode*) ntanya be se ka muso bali ka kɔnɔta. A be se ka kɔnɔ tije fana sani a ka yelemaka ke den ye (kɔnɔjilama). Tuma dɔw la kɔnɔ yere be tije ka a sɔɔɔ muso tɛ a dɔn ko a kɔnɔma don (aw ye kɔnɔtije laje seben jɛ 424 na).

Muso min tɛ se ka kɔnɔta, walima min kɔnɔ caman tijena, o ka kan ka dumuni nafamaw ni kɔkɔ wasa dun. Ni jolidese jugugumanba fana be a la, a ka joliseginfurakise ta (seben jɛ 591). O be se ka a demɛ ka kɔnɔta ani ka den kenɛman bange.

3. **Musoyalabana basigilen**, tokokolodimi min be soro sopisi walima damajalan fe (seben ne [367](#) laje) o ye muso ka konaya sababu caman ye. Furakeli be se ka a tigi keneya ni o ye a soro bana ma juguya ka a damateme. Sopisi ni damajalan kunbenni ni u furakeli a tuma na, o be caman bo muso konaw hake la.

4. Ce dow fana te se ka kono da u musow la barisa u lawaji man ca. O la a ka fisa ce ma, a ka a muju tile damado ka a soro a ma se a muso ma. Sani a ka kono waati ce kalo o kalo, waati min be ke a ka koli labanw ni koli nataw ni jono ce (aw ye o kecogo laje seben ne [439](#) la). O cogo la ce be lawaji caman mara ka ben ni a muso ka kono waati ye.

Aw ye aw janto nin na: Aw be fankise ni fura werew minnu di ce ni musow ma tuma dow la minnu te se ka den soro, olu te mako ne fo ni o ye a soro u ka densorobaliya kun ye fankise dogoya walima a ntanya ye. Dogotoro don de be se ka o don denko segesegeli jenenmaw kefe. O la aw be taa dogotoro ka aw laje, ka da a kan farafinfura te fosi ne a la. Aw kana aw ka wari tije fen nafantanw na.

Ni aw kera muso ye min te se ka den soro, aw ka a don ko fen caman be yen min be se ka aw lanisondiya aw ka jenenmaya kono;

- Lala aw be se ka den falato do ta denmarayoro la ka o ke aw ta ye. Furujono caman be yen olu ye denw ta denmarayoro la wa u kera u fe i n'a fo u yere wolodenw.
- Lala aw bena ke keneyabaarakela ye walima aw bena aw ka sigidamoro deme baara were la. Aw tun bena kanu min jenin aw denw ma aw be se ka o jenin mogo werew ma o nafa kabon aw bee ma.
- Ni aw be dugumisenni kono min mogo te muso densorobali fe, lala mogo to ni aw yere be se ka ke jekulu kelen ye walasa ka deme don mogo ma minnu mako be a la, ani ka a jira u la ko muso ka nisondiyako dan te denwolo ye.